

İNSAN HAKLARI BÜLTENİ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

Ocak 2008 Sayı 1

EDİTÖRDEN

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2000 yılı Aralık ayında kuruldu. O tarihten bu yana, Merkez her bakımdan büyüdü ve hem Türkiye hem de yurtdışında, özellikle Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, AGİT ve AB insan hakları çevrelerinde tanınan bir akademik birim haline geldi. Hiç şüphesiz, bu sonucun elde edilmesinde, Merkez çalışanlarının yaratıcı, enerjik, Türkiye ve dünyadaki gelişmelere açık çalışma profili kadar, BİLGİ'nin, bu anlayışı destekleyici eğitim ve araştırma politikalarının rolü tartışılmaz öneme sahiptir.

Merkez faaliyetleri öncelikle 'çalışma grupları' bağlamında düzenlendi. Başlangıçta, sadece "Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetin Önlenmesi" ve "Sağlık, Tıp ve İnsan Hakları" alanındaki çalışma grupları, bugün beşe erişmiştir. Öncekilere ek olarak, "Sosyal ve Kriminolojik Araştırmalar", "Adalet Erişim ve Yargı Reformu" ve "Mülteci Hukuku" alanındaki çalışma grupları Merkez faaliyetlerinin de omurgasını oluşturur.

Bu yapılanma içinde, hem insan hakları eğitimi ve araştırması hem de farklı kurum ve gruplara yönelik kapasitenin güçlendirilmesiyle ilgili, uluslararası nitelikte 30 civarında proje yürütüldü ve yürütülmekte. Üniversite dışına yönelik eğitim çalışmalarında, hep bir hedef ön planda

bulundu: Türkiye'de, devlet aygıtlarının işleyişinde ve toplumsal ilişkilerde ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu bir uygulamanın gerçekleştirilebilmesi. Bu bağlamda işbirliği içinde çalıştığımız kurumlar arasında özellikle zikredilebilecek olanlar, Bakanlıklar (Adalet, İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Çalışma, Kültür), Yargıtay, yerel yönetimler, barolar öncelikli olmak üzere mesleki teşekküller ve çok geniş bir yelpazede yerel, yabancı veya uluslararası sivil toplum örgütleridir. Böyle bir işbirliği içinde, Türkiye'de ve yurtdışında, insan hakları hukuku alanında çok sayıda eğitim çalışması gerçekleştirildi.

Türkiye'de, üniversitelerin araştırma merkezlerinin gerçekten bu sifata uygun 'araştırmalar' gerçekleştirdiğinin ileri sürülmesi, maalesef pek yaygın bir gerçeği ifade etmez. Fakülteler veya merkezler, farklı biçimlerde toplantılar düzenlemekte daha mahirdir. Ancak araştırma cephesi genellikle ihmal edilir. Bu durum hukuk alanında da farklı değildir. Buna ek olarak, hukuk araştırması alanındaki çok önemli bir diğer eksiklik, saha çalışmasına hemen hemen hiç başvurulmamasıdır. Türkiye'deki hukuk eğitimi ve hukukçu formasyonunun, genellikle kendi içine kapalı ve disiplinlerarası bir bakışı ihmal eden karakteri bunun başlıca nedeni olsa gerek. Bu yüzden gerek Merkez kadrosunun belirlenmesinde gerek Merkez'in yürüttüğü çalışmalarda, disiplinlerarası bir yaklaşımı etkili kılabilecek bir politika güçlendirilmeye çalışıldı. Merkez, bu karakteri gözönünde tutulacak olursa, Türkiye'de, hukuk ve sosyal bilimler alanında anlamlı bir işbirliğinin yürütüldüğü bir birim olma vasfına da sahiptir.

Ancak herhalde, 'insan' ve onun 'hakları' ekseninde faaliyette bulunan bir akademik birimin, hukukun kendi öncelikli ilgi alanlarının dışında, ama onun oluşum süreciyle yakından bağlı bir ilişkiler ortamını görmezden gelmesi düşünülemezdi. Merkez, bu anlayışla, hem eğitim hem araştırma faaliyetlerinde, hukukun çok önemseydiği 'sonuçlara odaklanma' yaklaşımının yanısıra, bunların 'nedenlerini' de tartışmanın gereğini hep ön planda tuttu. Kadına karşı ayrımcılık ve şiddetin yeşerdiği zihniyet çevresi, sağlık ve insan hakları alanındaki çok geniş sorunlar, adalete erişimin sadece Anayasa'da tanınan "hak arama hürriyeti"nden ibaret olmadığı, ceza yargılamasındaki hâkim davranışının hükme nasıl etki ettiği, bir hakkın ihlali ya da mağduriyet kavramının anlamı ve kapsamı gibi konularda, Merkez'in araştırma projeleriyle ortaya konulan sonuçlar, bu anlayışın ürünüdür.

Merkez, bugüne kadar altı kitap yayımladı. Bu kitaplar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından, fakat özel bir başlık altında oluşturulan dizide yayımlandılar: İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları. Bunlar, genel olarak Merkez'in bazı araştırma projelerinin sonuçlarına ilişkin olduğu gibi, Türkiye'de insan haklarına dayanan bir uygulama anlayışını geliştirmeye yönelik haklar alanını uluslararası standartlar ışığında güçlendirmeye hedefleyen nitelikte yayınlardır; ve Merkez çalışanlarının katkılarıyla kotarılmıştır.

Bugün, Merkez'in yedinci yaşında, dört aylık olarak yayımlanacak bir Bülten de Merkez'in yayın listesine katılıyor. Bu, daha çok, bilgi vermeye esas olacak bir yayın olacak. İnsan hakları hukukuna ilişkin uluslararası ya da ülke içindeki gelişmeler, yeni yayınlar ve Merkez'in faaliyetleri dönemsel olarak Bülten'de yer alacak. Ayrıca, tematik nitelikte kısa yorum ve değerlendirme yazılarına da yer verilecek, insan haklarının tanınması, korunması ve geliştirilmesi bakımından önem taşıyan uluslararası nitelikte ya da doğrudan doğruya Türkiye'yle ilgili hukuk uygulaması da Bülten'de yer alacak.

Bülten, şimdilik elektronik bir yayın olarak tasarlandı. Bu, hem erişim kabiliyeti hem de kendimizi sinamak bakımından önemliydi. Bu hedeflerimize ne ölçüde vardığımızı görmek, ancak görüşlerinizi ve katkılarınızı bize ulaştırmanızla mümkün olabilir. Bunun, Merkez'in işlevleri kadar Bülten'den beklenenleri geliştirmemizde önemli bir kaynak olacağı düşüncesindeyim.

Son olarak, Merkez'in bu yeni girişimine katkıda bulunan tüm Merkez mensupları ve BİLGİ'nin destek birimlerine içten teşekkürlerimi sunarım.

Turgut Tarhanlı

İÇİNDEKİLER

* Editörden	1
* Merkez'den Haberler	2
<hr/>	
* Mercek	
• Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi: Eşitliğe Doğru Önemli Bir Adım Dr. İdil Işıl Gül	3
• Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım Galma Jahic ve Burcu Yeşiladali	4
<hr/>	
* İnsan Hakları Hukuku Kararları	5
* İnsan Hakları Gündemi	6
* Etkinlik Takvimi	8
* Yayınlar	9

Yayına Hazırlayanlar

Gökçeççek Ayata
Sevinç Eryılmaz Dilek
İdil Elveriş
İdil Işıl Gül
Galma Jahic
Seda Kalem
Ulaş Karan
Burcu Yeşiladali

İstanbul Bilgi Üniversitesi
İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve
Araştırma Merkezi
Kurtuluş Deresi Caddesi No:47
Dolapdere 34440 İstanbul

E-mail : insanhaklarimerkezi@bilgi.edu.tr

Tel : 212 253 87 42
Faks : 212 253 89 11

* Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Eski Başkanı *Luzius Wildhaber*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin konuk öğretim üyesi olarak 27 Kasım-6 Aralık 2007

tarihleri arasında, insan haklarının korunmasına ilişkin Avrupa sistemi konusunda sekiz günlük, ikişer saatlik oturumlar halinde bir seminer programı gerçekleştirdi. İngilizce yapılan seminerlerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sistemi ayrıntılı olarak incelendi. Bazı hak ve özgürlükler üzerinde özel inceleme ve tartışma oturumları düzenlendi. Avrupa Konseyi'nin yeni üyelerle büyümesinin sonuçları, demokrasinin günümüzdeki sorunları, çokkültürlülük ve terörizm konuları da Avrupa insan haklarını koruma sistemi çerçevesinde tartışılan konular arasındaydı.

* *Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights- OSCE ODIHR* (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratikleşme ve İnsan Hakları Ofisi-AGİT) 10-12 Aralık 2007 tarihleri arasında İspanya'nın Barselona şehrinde *Compensation of Trafficked and Exploited Persons* (İnsan Ticareti ve Sömürü Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesi) adlı toplantıyı düzenledi. Toplantıda AGİT tarafından sekiz ülkenin (Arnavutluk, Fransa, Ukrayna, Romanya, Rusya, İngiltere ve ABD) bu konudaki düzenlemelerine ilişkin hazırlanan rapor sunuldu ve diğer ülkelerdeki durumun iyileştirilmesi için yapılması gerekenler tartışıldı. Toplantıya Merkez üyelerinden Ulaş Karan katıldı.

* Sağlık, Tıp ve İnsan Hakları Çalışma Grubu ve *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute-RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü), İnsan Hakları Ortak Platformu'nun da katkılarıyla 8 Aralık 2007 tarihinde Ankara'da "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Gölge Rapor Sunma - Sağlık Hakkı" konulu bir eğitim düzenlendi. Sağlık alanında çalışan sivil toplum örgütlerine yönelik bu çalışmada BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12. maddesinde korunan sağlık hakkının kapsamı ve sağlık hakkına ilişkin olarak hazırlanacak raporlarda dikkat edilmesi gereken hususlar tartışıldı.

* 4 Aralık 2007 tarihinde Ankara'da Kadınlara Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetin Önlenmesi Çalışma Grubu ve RWI işbirliği ile "Kadına Karşı Şiddet Konulu Yuvarlak

Masa Toplantısı" gerçekleştirildi. Toplantı, son yıllarda Türkiye'de kadına karşı şiddetin önlenmesi konusunda güçlenen çabalara katkıda bulunmak amacını taşıyordu. Moderatörlüğünü BM Kadına Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Prof. Dr. Yakın Ertürk'ün yaptığı toplantıya kamu

kurum ve kuruluşları temsilcileri; hâkim, savcı ve avukatlar; sivil toplum kuruluşları temsilcileri katıldı.

* Merkez, Aralık 2007'de *ADR Center Roma*, *Progeco Queen Mary Üniversitesi*, *Deusto Üniversitesi*, *Varşova Üniversitesi*, *Heidelberg Üniversitesi* ve *Utrecht Üniversitesi* ile birlikte bir konsorsiyum oluşturarak Avrupa Komisyonu tarafından açılan *EuroMed Justice II-MEDA Region* ihalesine başvuruda bulundu. Akdeniz bölgesinde adalet alanında işbirliğinin oluşturulmasını, özellikle de kurumsal kapasite artırımını, adalete erişim ve aile hukuku konularında işbirliğini güçlendirmeyi hedefleyen projenin süresi 36 ay olarak belirlenmiştir.

* 30 Kasım-1 Aralık 2007 tarihleri arasında Lahey'de *The Centre for Liability Law at Tilburg University* (Tilburg Üniversitesi Sorumluluk Hukuku Merkezi) tarafından "*Second Experts Meeting of the Access to Justice Research Group*" (Adalet Erişim Araştırma Grubu İkinci Uzmanlar Toplantısı) adlı toplantı gerçekleştirildi. Amacını, hem ulusal hem de uluslararası anlamda adalete erişimin fiyatını ve kalitesini ölçmek için bir çerçeve geliştirmek olarak tanımlayan projenin ikinci toplantısında usuli adalet, şekli ve şekli olmayan usullerin yargılama sonucunun kalitesine etkisi gibi konulara odaklanıldı. Toplantıya Merkez üyelerinden İdil Elveriş katıldı.

* 29 Kasım-1 Aralık 2007 tarihleri arasında Almanya'nın Trier şehrinde *European Forum for Restorative Justice* (Avrupa Onarıcı Adalet Forumu) tarafından "*Restorative Justice: An Agenda for Europe*" (Onarıcı Adalet: Bir Avrupa Gündemi) projesinin ikinci uzmanlar toplantısı gerçekleştirildi. Onarıcı adaletin Güney Avrupa ülkelerinde gündem kazanması için strateji geliştirilmesi ve ülke bazında onarıcı adalet konusundaki gelişmelerin paylaşılması amacını taşıyan

toplantıya onarıcı adalet hizmeti sunan kurumlar, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve Adalet Bakanlığı temsilcileri katıldı. Toplantıda Merkez üyelerinden Galma Jahic bir sunum yaptı. Toplantı hakkında daha detaylı bilgi http://www.euforumj.org/Projects/project_s.AGIS3.htm adresinden edinilebilir.

* 5-6 Kasım 2007 tarihleri arasında İstanbul'da *The European Union Agency for Fundamental Rights-FRA* (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı) "*Documenting Discrimination: The Significance of Data Collection*" (Ayrımcılığı Belgelemek: Veri Toplamanın Önemi) isimli bir toplantı gerçekleştirdi. Etkinliğin amacı Hırvatistan ve Türkiye'deki kamu ve sivil toplum sektörlerinin ayrımcılık ve ırkçılık konularında veri toplama kapasitelerini iyileştirmelerine yardımcı olmaktır. Etkinliğe Türkiye'de ayrımcılık ve özellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele alanında çalışan kamu kurum ve kuruluşların yetkilileri,

sendika ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve AB uzmanları katıldı. Merkez üyelerinden İdil Elveriş, İdil İşıl Gül, Burcu Yeşiladalı, Ulaş Karan ve Seda Kalem etkinlikte raportör olarak yer aldı. FRA ve etkinlik ile ilgili daha detaylı bilgi http://fra.europa.eu/fra/material/pub/RAXEN/RAXEN_CT/Factsheet_TR.pdf <http://fra.europa.eu/fra/index.php> adreslerinden edinilebilir.

* Merkez üyelerinden Ulaş Karan'ın "Türk Hukukunda Ayrımcılık yasağı ve Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği" adlı makalesi Türkiye Barolar Birliği Dergisi'nin Kasım-Aralık 2007 sayısında yayımlandı (Yıl: 20, Sayı:73, ISSN: 1304-2408). Makale Türk hukukunda ayrımcılık yasağı ile ilgili diğer düzenlemelerin "yanında, özellikle" TCK'nın 122. maddesinin insan hakları hukuku bağlamında uygulanabilirliğini inceliyor.

* Adalet Bakanlığı tarafından açılan AB mali destekli hizmet sunumu ihalesini kazanan konsorsiyumun üyelerinden olan Merkez'den İdil Elveriş, Galma Jahic ve Seda Kalem, Adalet Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliği'nde Ekim-Aralık 2007 döneminde iki haftada bir ikişer günlük olmak üzere gerçekleştirilen "Türkiye'de Adalet Erişimin iyileştirilmesi - Adli Yardım" toplantılarında özellikle adli yardım hizmetinin duyurulması, yaygınlaştırılması, hizmet kalitesinin artırılması gibi birçok konuda yabancı ülke model ve deneyimlerini katılımcılarla paylaştı.

* 23-26 Ekim 2007 tarihleri arasında Kadınlara Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetin Önlenmesi Çalışma Grubu ve RWI işbirliği ile "Aile Mahkemesi Hâkimlerine ve Cumhuriyet Savcılarına Yönelik Kadınların İnsan Hakları Semineri" gerçekleştirildi. Kadının insan hakları konulu bu eğitim seminerleri Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi-CEDAW başta olmak üzere, uluslararası sözleşmelerde yer alan standartlar ve bunlara ilişkin uygulamalar konusunda yargı mensuplarının bilgilendirilmesi ve yargının kadın hakları ihlallerinin önlenmesindeki rolünün daha da güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirildi. Seminerlere Türkiye'nin her yerinden 15 Aile Mahkemesi "hâkimi ve 15 Cumhuriyet savcısı" katıldı.

* Merkez üyelerinden İdil Elveriş, *The Public Interest Law Institute*-PILI tarafından 18-19 Ekim 2007 tarihleri arasında Budapeşte'de gerçekleştirilen "*European Pro Bono Forum*" (Avrupa Ücretsiz Hukuki Yardım Forumu) toplantısına katıldı. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde faal olan hukuk büroları ile sivil toplum kuruluşlarını biraraya getirmeyi amaçlayan konferans, bu sayede sivil toplumun farklı hukuki ihtiyaçlarını bilen ancak bunlara cevap verme "imkân" kısıtlı olan STK'lar ile geniş kaynakları olan ancak toplumda bir ayağı olmayan hukuk bürolarını buluşturdu. Başarılı bir *pro bono* (ücretsiz hukuki yardım) programı kurmak ve sürdürmek için modellerin, iyi uygulamaların ve hukuki ihtiyaçların tartışıldığı konferansa 19 ülkeden 140 kadar kişi katıldı. Konferans ile ilgili daha detaylı bilgi <http://www.pili.org/en/content/view/523/269> adresinden edinilebilir.

* 18-19 Ekim 2007 tarihleri arasında OSCE ODIHR tarafından Viyana'da "*Supplementary Human Dimension Implementation Meeting on Combating Sexual Exploitation of Children*" (İnsan Boyutu Uygulama Toplantısı'na Ek 'Çocukların Cinsel İstismarına Karşı Mücadele' Toplantısı) gerçekleştirildi. Çocuk istismarına karşı mücadelenin güçlendirilmesinde risk faktörlerinin açığa kavuşması, düzenlemeler ve uygulamadaki iyi örneklerin, sosyal koruma mekanizmalarının ve farklı ülkelerin ceza kanunlarının paylaşılması amacını taşıyan toplantıya Merkez üyelerinden Galma Jahic katıldı. Toplantı ile ilgili daha detaylı bilgi http://www.osce.org/conferences/shdm3_2007.html adresinden edinilebilir.

* Merkez, RWI işbirliği ile 28-29 Eylül 2007 tarihleri arasında Eskişehir'de "İnsan Hakları ve Engellilik" konulu bir yuvarlak masa toplantısı düzenledi. Engellilik alanında çalışan sivil toplum örgütleri ile merkezi yönetimin ve çeşitli yerel yönetimlerin ilgili birimlerinin bir araya geldiği toplantıda, iyi uygulamalar paylaşıldı ve geleceğe yönelik stratejiler tartışıldı.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi: Eşitliğe Doğru Önemli Bir Adım

Dr. İdil Işıl Gül

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi 30 Mart 2007 tarihinde Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin imzasına açıldı. 30 Mart 2007'de Sözleşme'yi imzalayan devletler arasında Türkiye de bulunmaktadır.

İnsan hak ve özgürlüklerinden yararlanma bakımından en dezavantajlı gruplar arasında sayılan engellilerin bugünkü sayısı 650 milyona yaklaşıyor. Aileleriyle birlikte düşünüldüğünde, yaklaşık 2 milyar kişi gündelik yaşamlarında engellilikle bağlantılı sorunlarla karşılaşır. Bu sorunlar eğitimden çalışma yaşamına, istismardan sosyal ve siyasal yaşama katılıma kadar geniş bir çeşitlilik arz ediyor. Oysa herkes gibi, en geniş azınlık olarak kabul edilen engelliler de tüm insan hak ve özgürlüklerine sahiptir. Mevcut uluslararası sözleşmelerin bugüne kadar engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmalarını sağlama konusunda yetersiz kalmaları, engellilerin hak sükeleri olmaktan ziyade bağış ve yardıma ihtiyaç duyan kimseler olarak algılanması ve sorunun toplumsal yapının ve hizmetlerin düzenleniş biçiminden değil de, bizzat engellinin kendisinden kaynaklandığı yanılgısı, konuya ilişkin bir sözleşme hazırlanmasının temel nedenleri arasındadır.

Sözleşme'nin en dikkat çekici hükümlerinden biri, 'engelli' tanımının yapıldığı 1. maddesi. Söz konusu hüküm, engelliliği uzun süreli fiziksel, zihinsel, duyuşal yetiştirilmesinin (sakatlıkların), kişinin kendisi dışındaki engellerle birleşmesi olarak tanımlıyor. Böylece Sözleşme, sorunun kaynağının bizzat engelli kişinin kendisi olmadığını vurguladığı gibi, engelliliğin dinamik bir kavram olduğunu ve çevresel ve sosyal unsurlara bağlı olarak sürekli değiştiğini de kabul ediyor.

Sözleşme'nin üzerine inşa edildiği ilkeler ise, Sözleşme'nin 3. maddesinde sıralanıyor: bireylerin doğuştan gelen özzerkliklerine, kendi seçimlerini yapma özgürlüklerine ve bağımsızlıklarına saygı; ayrımcılık yasağı; farklılıklara saygı; fırsat eşitliği; erişilebilirlik; kadın ve erkeklerin eşitliği ve engelli çocukların gelişen kapasitelerine ve kendi kimliklerini koruma haklarına saygı.

Sözleşme'nin engelliler bakımından en önemli maddelerinden biri, tabii ki eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin 5. madde. Söz konusu düzenleme, bugüne kadar insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla Birleşmiş Milletler çatısı altında hazırlanmış diğer sözleşmelerde yer alan diğer düzenlemelerden farklı olarak son derece ayrıntılı. Düzenleme, hukuk önünde

eşitlik ve hukukun eşit koruma öngörmesi biçiminde formüle edilen şekli eşitlik anlayışının ötesine geçerek, eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla makul uyumlaştırma yapılmasını da öngörüyor.

Sözleşme, mevcut sözleşmelerle korunan hak ve özgürlüklere yenilerini eklemekten ziyade, bu hak ve özgürlüklerin engelliler bakımından neyi ifade etmesi gerektiğini açıklık getiriyor. Örneğin, Sözleşme'nin düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin 21. maddesi, bu özgürlüğün, erişilebilir biçim (örneğin kabartma yazı ve işaret dili) ve teknolojiler yoluyla bilgiye erişme ve düşünceleri yayma özgürlüğünü de içerdiğini ifade ediyor. Benzer şekilde adalete erişimi düzenleyen 13. madde, engellilerin kovuşturma ve diğer ön hazırlık süreçleri dahil, tüm yargısal süreçlere etkili katılımının sağlanması için gerekli her türlü düzenlemenin yapılması yükümlülüğünü öngörüyor.

Birleşmiş Milletler çatısı altında kabul edilen diğer sözleşmeler bakımından olduğu gibi, bu Sözleşme'nin uygulanmasını izlemek üzere de bir komite kurulması öngörülmüyor. 12 bağımsız uzmandan oluşacak olan Komite'nin temel görevi, taraf devletlerin sundukları raporları değerlendirmek. Ancak Sözleşme'ye uyumun izlenmesi, taraf devlet raporlarının değerlendirilmesi ile sınırlı değil. Sözleşme'ye ek İhtiyari Protokol, birey ve birey gruplarının Komite'ye ihlal iddiaları ile başvurmaları imkanını da tanıyor. Komite'ye yapılacak bu tür başvurularla oluşacak içtihatlar, benzer komite ve mahkemeler ve özellikle de ulusal mahkemeler bakımından yön gösterici olacaktır. Ancak maalesef Türkiye Sözleşme'yi imzalarken, birey ve birey gruplarının başvuru bulunması imkanını tanıyan Protokol'ü imzalamadı. Bu husus, engellilerin insan hak ve özgürlüklerine ilişkin etkili bir koruma sisteminin kabulü noktasına henüz gelinmediğini göstermesi bakımından son derece önemli ve dikkat çekicidir. Benzer bir göstergenin 2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Özürlüler Hakkında Kanun'da da var olduğunu belirtmek gerekir. Zira, söz konusu Kanun hem ayrımcılığı yasaklamakta, hem de işverenler dahil çeşitli kesimlere yükümlülükler yüklemekte, ancak ayrımcılık yapılması veya yükümlülüklerin ihlal edilmesi halinde ne tür yaptırımların uygulanabileceği hususunda sessiz kalmaktadır. Kısacası, engellilik sorunu bir insan hakları sorunu olarak kabul edilmeye başlanmışsa bile, görünen odur ki henüz bu konuda etkili hak arama yollarını açma ve söz konusu ulusal ve uluslararası düzenlemelerin bireylerin ve onların ailelerinin gündelik yaşamları üzerinde daha derin ve doğrudan etki yaratmasını sağlama iradesi mevcud değil.

Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım

Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı¹

Araştırmalar, geleneksel ceza yargılamasının seyirinde ve sonuçlarında hem mağdurların hem de failerin, haklarından çoğu zaman ciddi ölçüde mahrum kaldıklarını göstermektedir. Mahkeme sürecinin sınırlarında bırakılan mağdurlar, çoğu kez kendilerini ikinci kez mağduriyete uğramış hissettiklerini, kaygılarını ve duygularını dile getirme fırsatının kendilerine verilmediğini, geçirdikleri deneyimin ve yaşadıkları travmanın tanınmamış ve karşılık bulamamış olarak kaldığını söylemektedirler. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülmüş olan bir araştırma benzer sonuçların Türkiye için de geçerli olduğunu göstermiştir. Bu anket çalışması göstermiştir ki, suç mağdurlarının mahkemelerde yaşadıkları tecrübenin bir sonucu olarak mahkemelere olan güvenlerinin azalması çok muhtemeldir. (sanıklar ve hukuk mahkemelerindeki davalardaki taraflarla karşılaştırılınca)². Diğer taraftan sanıklar, işledikleri suç sonucunda yarattıkları zararın kişisel ve insani boyutunu nadiren anlamaktadırlar; ayrıca onlara durumu "düzeltmeleri" için gerçek bir fırsat verilmemektedir. Sistem, suçu itiraf etmemeleri ve dava ile ilgilerini inkâr etmeleri için faileri cesaretlendirmektedir. Failler bu yüzden eylemleri ile ilgili pişmanlıklarını dile getirmemekte ve kendi eylemlerini açıklama fırsatını da bulamamaktadırlar. Genel olarak, yargılama ve kanunu uygulama gücüne sahip olan mahkemelerin, mağdur ve fail için adaleti onarma, işlenmiş suçun oluşturduğu problemi çözme ve daha güvenli bir toplum yaratma kabiliyetine sahip oldukları şüphelidir.

Onarıcı adalet, teorik bir yaklaşım olarak suç teşkil eden davranışın sebep olduğu ve ortaya çıkardığı zararın onarılmasını ön plana çıkarır ve bu bağlamda klasik ceza adaleti yaklaşımına alternatif veya tamamlayıcı bir yaklaşım olarak görülür. Onarıcı adalet, fazlasıyla resmileştirilmiş bir ceza adalet sistemine bir alternatif olarak, geleneksel yargılamadaki "suçlama" ve "suçluluk"tan ziyade "sorumluluk" ve "zararın onarımı"na odaklanarak, tarafların iletişimi ve insanileştirilmesi aracılığıyla adalet erişime çabalar. Bu hedeflere ulaşılması, tüm paydaşların katkısına imkân sağlayan işbirliğine dayalı süreçler aracılığıyla mümkün olur. Bu yüzden onarıcı adalette temel alınan uygulamalar suça tepki olarak zararın onarılması için gerekli adımları tanımlar ve bu adımları atarak, çatışmanın çözümüne bütün tarafları dâhil eder. Bu şekilde, suçun ele alınmasında ortaya çıkan toplum ve devlet arasındaki geleneksel ilişkiyi başka bir boyuta dönüştürür. Onarıcı adaletin temelinde üç ilke yatmaktadır. Bunlar:

- Adalet, kişilerin gördükleri zararın onarılması için çalışmayı gerektirir.
- Suçtan doğrudan ve en fazla etkilenen kişilere, talep etmeleri halinde, adalet sürecine katılmaları için fırsat sağlanmalıdır.
- Devletin rolü adil bir kamu düzenini korumak, toplumun rolü ise adil bir barışı inşa etmek ve sürdürmektir.

Bu temel ilkelerin uygulanması ile onarıcı

adalet, çatışmanın çözüm sürecine aktif olarak katılmalarını sağlayarak, suça dair kaygılarını ortaya koyma ve duygularını paylaşma fırsatı vererek mağdurların durumlarını güçlendirir. Sanıklar açısından bakıldığında ise, onarıcı adalet süreçleri, suçun mağduru için kabul edilebilir ve tatminkâr bir şekilde tazmin edilmesi gibi suçun yarattığı problemi düzeltmek için daha yapıcı yollar önerir. Onarıcı adalet, bu mekanizmalar aracılığıyla mağdurların yaşadığı zararı onarmaya, failerin toplumsal hayata yeniden uyum sağlamalarına yardım etmeye çalışır³.

Onarıcı adalet, Avrupa'da adalet sistemlerini gittikçe daha fazla etkileyen bir yaklaşım haline gelmiştir ve günümüzde birçok Avrupa ülkesinde kullanılmaktadır. Şu anda bu alanda lider konumda olan Belçika'da tüm ceza davalarında taraflara onarıcı adalet uygulamalarından yararlanma hakkı verilmiştir; Portekiz'de 2007 yazında ceza davalarında mağdur-fail arabuluculuğu ile ilgili bir yasa kabul edilmiştir; İtalya'da onarıcı adalet çocuk adalet sisteminde kullanılmaktadır; İskoçya'da hafif suçlarda arabuluculuk uygulanmaktadır. Onarıcı adalet mekanizmaları Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve daha düşük bir düzeyde Amerika Birleşik Devletleri'nde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, şimdiki kadar suç problemine çözüm üretemeyen sağlıklı ceza adalet sistemleri için, onarıcı adalet kısmen de olsa, çözüm yolu olabilecek yeni bir yaklaşım olarak görülmelidir. Sonuç olarak, onarıcı adalet süreci, uyumsuzluğun çözümünde yer alan toplum üyelerini doğrudan içine alarak çoğulcu ve demokratik toplumu geliştirmekte, toplumsal barışın onarılmasına yardım etmektedir.

Mağdur-fail arabuluculuğu ("uzlaştırma" adı altında) Türkiye'de hâlihazırda kullanılmakta olan tek onarıcı adalet mekanizmasıdır (diğer ülkelerde "konferans" veya "barış çemberleri" gibi çeşitli onarıcı adalet mekanizmaları kullanılmaktadır). Türkiye'de, mağdur-fail arabuluculuğu 2005 yılında Ceza Muhakemeleri Kanunu ile kabul edilmiş ve 2006 yılının Aralık ayında daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Mağdur-fail arabuluculuğu, ceza adaleti sisteminde tikanıklık yaratmakta olan mahkemelerin ağır iş yüküne ve sürekli dolu olan ceza evlerine çare olacağı ve yargılama sürecini kısaltacağı umularak yürürlüğe konulmuştur⁴. Ancak, Kanun'un gerekçesinde, ilgili maddelere dair açıklamalarda onarıcı adaletten ve ilkelerinden de bahsedilmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de de uygulanmaya başlanan "uzlaştırma" kurumunun yukarıda sözü edilen amaçları karşılamanın beklendiği anlaşılmaktadır.

Bu düzenlemeler, mağdur-fail arabuluculuğu uygulamasının yasal temelini sağlamıştır, fakat mağdur-fail arabuluculuğunun Türkiye'de başarıyla uygulanması için gereken altyapı henüz mevcut değildir. Türkiye'de çok az sayıda eğitilmiş arabulucu bulunmaktadır. Bunun yanında ileri düzeyde arabuluculuk eğitimi veren kurumlar da mevcut değildir.

Bu yüzden birinci kuşak mağdur-fail arabulucuların nasıl eğitileceği ve bu kişilerin çalışmalarının nasıl takip edileceği ve denetleneceği belirsizdir. Bu çok temel bir sorundur, çünkü mağdur-fail arabuluculuğunun başarılı olması için, arabulucuların iyi eğitilmiş olması kilit öneme sahiptir. Çoğu Avrupa ülkesinde arabulucuların kapsamlı bir eğitimden (genellikle en az 40 saat olmak üzere) geçmesi gerekmektedir. Sunulan bu eğitim "shadowing" (gölge) yöntemiyle devam etmektedir. Bu yöntemle eğitimden yeni geçmiş "stajyerler" ilk önce tecrübeli arabulucuların arabuluculuk yaparken izler, daha sonra roller değişip eğitimden geçmiş arabulucular tecrübeli arabulucular tarafından izlenirler. Bağımsız bir arabulucu olarak çalışmaya başlamadan önce bu uygulama genellikle altı aydan daha uzun bir zaman boyunca devam eder. Arabulucular bu aşamadan sonra bile performanslarının izlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla akran denetimine tabidirler.

Türkiye'de ceza davalarında arabuluculuğa yönlendirme sistemi iyi geliştirilememiştir ve yönlendirilen dosya sayısı çok düşüktür. Savcılar ve hâkimler mağdur-fail arabuluculuğu konusunda yeterli bilgiye sahip değildir, toplumun geneli ise bu konuda savcı ve hâkimlerden daha da bilgisizdir⁵. Yönlendirme mekanizmasının işlememesi ve tarafların arabuluculuk usulünü kabul etmeye daha az eğilimli olması bu durumun doğal sonucudur. Ayrıca, arabuluculuğun sonucu olan anlaşmaların uygulanışını izleyecek hiçbir mekanizma da mevcut değildir. Medyanın "uzlaştırma" mekanizmasını "öpüşün-barışın" olarak sunması da mağdur-fail arabuluculuğu için elverişli ortamın oluşmasına engel olmaktadır.

Bütün bunlara dayanarak Türkiye'de onarıcı adaletin emekleme döneminde olduğu ve ileriki safhalarda zor bir çocukluk döneminden geçeceği söylenebilir. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, adalet için alternatif ve daha insanileşmiş yaklaşımlara ihtiyacımız olduğu inancıyla onarıcı adaleti Türkiye'de ve yurtdışında geliştirmek için

¹ Bu yazının hazırlanmasında bize verdiği destekten dolayı, Av. Özlem Ayata'ya teşekkür ederiz.

² Adalet Gözet Projesi kapsamında Türkiye'nin 12 büyük şehrinde yaşayan 3000'nin üzerinde kişi ile anket yapılmıştır. Bunlardan mağdur olarak mahkemede bulunanların %43,5'i yaşadıkları deneyimin sonucu olarak mahkemelere olan güvenlerinin azaldığını dile getirmiştir. Bu oran failerde %24,1, tanıklarda %26,8'dir. Adalet Gözet Projesi'nin sonuç raporu henüz basılmamıştır, fakat daha fazla bilgi için bkz. <http://www.adaletgozet.org>

³ <http://www.restorativejustice.org/intro>

⁴ Bkz. 5271 sayılı Kanun'un gerekçesi, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>

⁵ Adalet Gözet Projesinde, cevaplayıcıların sadece %20'sinin "uzlaştırma" uygulamasından haberdar olduğu sonucuna varılmıştır. Adalet Gözet projesinin henüz basılmamış olan sonuç raporundan daha fazla ayrıntı için bkz. <http://www.adaletgozet.org>

Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım

çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Merkez şu anda onarıcı adalet ve mağdur-fail arabuluculuğu ile ilgili ulusal ve uluslararası bir dizi proje içinde yer almaktadır. AGIS 3⁶ "Restorative Justice: An Agenda for Europe" (Onarıcı Adalet: Avrupa için bir Gündem) Projesi⁷ için uzmanlık katkısı sunmakta olan Merkez "COST Action⁸ A21"⁹ Programı çerçevesinde Türkiye'deki mağdur-fail arabuluculuğu hakkında bir araştırmayı tamamlamıştır. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Türkiye'de yürütmekte olduğu çalışmaların yanında yüksek lisans

düzeyinde öğrenciler için arabuluculuk üzerine bir ders açarak, ayrıca düzenli seminerler ve kurum içi eğitimler sunarak mağdur-fail arabuluculuğu ve genel olarak onarıcı adalet hakkındaki bilgi düzeyini artırmayı amaçlamaktadır¹⁰.

⁶ AGIS Programı hakkında bilgi edinmek için http://ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/agis/funding_agis_en.htm sayfasına bakınız.

⁷ Bkz. <http://www.euforumj.org/Projects/projects.AGIS3.htm>

⁸ European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research / COST (Bilimsel ve Teknik Araştırma

Alanında Avrupa İşbirliği) ulusal kaynaklarla desteklenmiş araştırma projelerinin Avrupa düzeyinde koordinasyonunu sağlamak ve Avrupa bilim insanlarının ortak çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuştur. Bu kapsamda COST, aksiyon yönetim toplantıları, bilimsel atölye çalışması ve seminerler, kısa süreli bilimsel ziyaretler, kurslar ve araştırma konferansları ile yayım için maddi destek sağlamaktadır. Daha fazla bilgi için: <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=5&rt=3&sid=0&cid=1717>

⁹ Proje hakkında bilgi edinmek için <http://www.cost.esf.org/index.php?id=310> sayfasına bakınız.

¹⁰ "Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamalarının Geliştirilmesi" projesi Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi (DIHAG) çerçevesinde Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmektedir.

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 2007 yılı Ekim-Kasım-Aralık aylarında Türkiye ile ilgili 81 dava sonuçlandı. Mahkeme bir davada herhangi bir ihlale hükmetmezken geri kalan davalarda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinde yer alan bazı hakların ihlal edildiğine ve çeşitli miktarlarda tazminat ödenmesine karar verdi.

Türkiye ile ilgili sonuçlanan davalarda 2 kez yaşam hakkının, 9 kez işkence ve kötü muamele yasağının, 11 kez kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının, 42 kez adil yargılanma hakkının, 7 kez ifade özgürlüğünün, 2 kez toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün, 11 kez etkili bir yola başvuru hakkının, 14 kez mülkiyet hakkının, 1 kez eğitim hakkının ve 1 kez serbest seçim hakkının ihlal edildiğine karar verildi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 2007 yılı Ekim-Kasım-Aralık aylarında özellikle eğitim hakkı bağlamında 2 önemli karara imza attı. Bu kararlardan ilki Türkiye'ye karşı açılan *Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye* (başvuru no. 1448/04) davası, ikincisi ise *D.H. ve Diğerleri v. Çek Cumhuriyeti* (başvuru no. 57325/00) davasıydı.

***Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye* (başvuru no. 1448/04, 09.10.2007)**

9 Ekim 2007 tarihinde sonuçlanan *Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye* davasında AİHM, Türkiye'deki zorunlu din derslerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) Ek 1 No'lu Protokol'ün "eğitim hakkı"na yer veren 2. maddesine aykırılık teşkil ettiğini belirtti. Başvuruculardan Hasan Zengin, Alevi olduğunu belirterek çocuğu Eylem Zengin'in ilköğretim okullarında okutulan zorunlu din derslerinden muaf tutulmasını İ Milli Eğitim Müdürlüğü'nden talep etmiş ancak talebi reddedilmişti. Konu ile ilgili olarak Danıştay'ın 5 Ağustos 2003 tarihli kararının ardından konu AİHM önüne geldi.

AİHM daha önce de zorunlu din dersleri ile ilgili bazı kararlar vermişti. Mahkeme tarafından bu konuda verilen kararlara bakıldığında zorunlu din dersleri ile ilgili bazı ölçütlerin ortaya konulduğunu görebiliyoruz. Mahkeme, Türkiye ile ilgili sonuçlanan bu davadan kısa bir süre önce 2007 yılı içerisinde AİHM Büyük Dairesi'nin Norveç ile ilgili olarak vermiş olduğu benzer nitelikteki *Folgero v. Norveç* davasında zorunlu din dersleri ile ilgili içtihadını belirledi. Norveç'te 1997'de çıkarılan bir yasa ile din derslerinin içeriği değiştirilmiş ve dersin adı "Hıristiyanlık, Din ve Felsefe" olarak belirlenmişti. Dersin içeriği diğer dinlere ve inançlara yer vermekle beraber ağırlıklı olarak Norveç nüfusunun %86'sını oluşturan Hıristiyanlıkla ilgili bölümlerden oluşmaktaydı. Bir kişinin bu dersten ancak inancını belirterek ve sadece bazı bölümlerden muaf tutulmayı talep etmesi mümkündü. Konu ile ilgili olarak başvuru sahiplerinin çocuklarının dersten tamamen muaf tutulması için yaptıkları başvuru reddedilmişti. Mahkeme ilk olarak kısmi muafiyetin uygulanmasının pratik olarak zor olduğunu ve velilerin dersin tüm içeriği konusunda iyice bilgilendirilmeleri gerektiğini ifade etti. İkinci olarak, dersten muaf tutulmak için gereken dini inançları ifade etme zorunluluğunun özel hayatı ilgilendiren bir durum olduğu ve ailelerin böyle bir yükümlülük altına sokulmaması gerektiği ifade edildi.

AİHM Türkiye ile ilgili kararında, öncelikle dersin içeriğinin nesnel, eleştirel ve çoğulcu bir içerikte olup olmadığını inceledi. Bu anlamda okutulan din kitaplarının ağırlıklı olarak İslam dinine yer verdiği, İslam dininin ibadetleri ile ilgili bilgilendirmenin yapıldığı ve öğrencilerin bu konulardan

sınava girdiği ancak Alevi inancına sahip öğrenciler bakımından benzer nitelikte bilgilerin yer almadığı tespit edildi. Bu sebeple Türkiye'de okutulan zorunlu din derslerinin nesnellik ve çoğulculuk açısından demokratik bir toplumda gerekli olan ölçütleri taşımadığı ifade edildi.

AİHM ikinci olarak ise sadece Hıristiyan ve Yahudilerin bu dersten muaf tutulabildiklerini, bu sebeple dersin içeriği çoğulcu nitelikteyse sadece Müslüman ailelerin çocukları için değil diğer dini inanışlara sahip çocuklar için de zorunlu olması gerektiğini ve bu noktada bir çelişki bulunduğunu ifade etmişti.

Mahkeme üçüncü olarak ise, kişilerin dersten muaf tutulmak için dini ve felsefi inançlarını açıklamak zorunda bırakılmasının din ve vicdan özgürlüğü ile bağdaşmayacağı ve iç hukuktaki düzenlemelerin yeterince açık olmaması sebebiyle dersten muaf tutulma taleplerinin reddedilebileceğini belirtti.

Sonuç olarak, Mahkeme öncelikle verdiği kararlarda zorunlu din derslerinin müfredatı konulması noktasında devletlerin takdir yetkisi bulunduğunu belirtmektedir. Ancak Mahkeme'ye göre devlet okullarında bu tür dersler zorunlu nitelikte ise, muafiyet olanağının tanınması gerekmektedir. Muafiyet olanağının tanıdığı durumlarda ise, bu olanağın herhangi bir koşul olmaksızın, tüm felsefi ve dini inançlar arasında ayırım yapılmaksızın, kişiler dini ve vicdani inançlarını açığa vurmaya zorunda kalmaksızın, başka bir deyişle din ve vicdan özgürlüğü ihlal edilmeden uygulanması gerekmektedir. Din derslerinin içeriği noktasında ise müfredatın nesnellik ve çoğulculuğu içerecek şekilde oluşturulması gerektiği Mahkeme tarafından birçok kararda ortaya konulmuştur.

***D.H. ve Diğerleri v. Çek Cumhuriyeti* (başvuru no. 57325/00, 13.11.2007)**

13 Kasım 2007 tarihinde sonuçlanan *D.H. ve Diğerleri v. Çek Cumhuriyeti* davasında ise Çek Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan eğitim sistemi içerisinde Çingene/Roman çocukların dolaylı ayrımcılığa uğradığı belirtilerek, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün "eğitim hakkı"na yer veren 2. maddesi ve AİHS'nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağının ihlal edildiği yönünde karar verilmiştir.

Davada *Ostrava* şehrinde yaşayan 18 Çingene/Roman asıllı Çek Cumhuriyeti vatandaşının öğrenme güçlükleri olduğu gerekçesiyle psikolojik bir teste tabi tutularak "özel okul" olarak anılan okullarda eğitim görmeye zorlanmaları söz konusudur. Bu okullarda diğer okullara göre oldukça geri bir müfredat okutulmaktadır. Mahkeme kararında genel bir politikanın veya önlemin özellikle belli bir grup üzerinde orantısız olarak olumsuz sonuçlarının olduğu durumda dolaylı ayrımcılığın ortaya çıkacağını belirtmiştir. Mahkeme ayrıca ayrımcılık ile ilgili olarak bir önlem veya uygulamanın ayrımcı sonuçlar doğurduğunun ortaya konulduğu durumlarda, ispat yükünün yer değiştirilerek farklı muamelenin nesnel ve makul olduğunun taraf devlet tarafından ortaya konulması gerektiğine karar vermiştir.

Kararın bir başka önemli yönü ise ilk bakışta (*prima facie*) ayrımcı etkinin güvenilir ve ciddi istatistikler ile ortaya konulabileceğini ifade etmesidir. Davada özellikle *Ostrava* bölgesinde özel okullarda eğitim

gören çocukların yarısından fazlası Çingene/Roman çocuklarıydı ve bu durum bir kanıt olarak davada kullanıldı. Mahkeme kararında, özel olarak korunması gereken Çingeneler/Romanlar gibi dezavantajlı grupların, ayrı okullarda eğitim görenek bu durumdan kurtulmalarının mümkün olmadığını belirtmiş oldu.

Anayasa Mahkemesi Kararı (E. 2005/47, K. 2007/14 ve Karar tarihi: 7 Şubat 2007 R.G. 29 Kasım 2007 - 26715)

Anayasa Mahkemesi, hâkim ve savcı adaylarının belirlenmesinde kullanılan mülâkat yöntemine ilişkin 29 Kasım 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kararında, söz konusu usulün Anayasa'ya aykırı olmadığını hükmetti. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun, 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesinin (1) bendinin ve 9. maddesinin son fıkrasının iptali için yapmış olduğu başvuruda yer alan Anayasa'ya aykırılık iddiaları Mahkeme'nin E. 2005/47 ve K. 2007/14 Sayılı kararıyla, oy çokluğuyla reddedildi.

Konu, Anayasa Mahkemesi'nin gündemine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun, 2802 Sayılı Kanun'un, 8. maddesinin (1) bendindeki "[y]azılı yarışma sınavı ile mülâkatta başarı göstermek" ve 9. maddesinin son fıkrasındaki "[a]dayların yarışma sınavı, mülâkat ve stajları ile 8 inci maddenin (g) bendinin uygulanmasına ilişkin hususlar yönetmelikte düzenlenir" ifadelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varması üzerine gelmişti. Kurul, öne sürmüştüğü Anayasa'ya aykırılık gerekçesinde temel olarak iki nokta üzerinde durmuştur. Bunlar, mülâkatın *sübjektif niteliğinin yarattığı sakıncalar ve mülâkatı gerçekleştirecek kurulun niteliği* olarak özetlenebilir. Kurul, mülâkatın, Adli ve İdari Yargıda Hâkim ve Savcı Adaylığı Yazılı Sınav, Mülâkat ve Atama Yönetmeliği'nin 28. maddesi uyarınca "*ifade ve bir konuyu kavrayıp özetleme ve değerlendirme yeteneğini, davranışını, genelde fiziki durumunu tespit için yapılacakların öngörüldüğüne*" işaret etmiş ve sözlük anlamı davranış ve düşünceleri üstüne bilgi edinmek amacıyla bir kişiyle yapılan sorulu cevaplı görüşme olan mülâkatın, bilgi ve liyakati ölçmeyi amaçlayan objektif bir yöntem olmadığını vurgulamıştı. Kurul, ayrıca anılan Yönetmelik'in 27. maddesine göre, Mülâkat Kurulunun, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği Müsteşar Yardımcısının başkanlığında Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza İşleri, Hukuk İşleri, Personel Genel Müdüründen oluştuğunu da tespit etmiş ve hukuk devletinin bir gereği olan hâkimlerin bağımsızlığı ve teminatının, oluşumu bu esaslara dayanan bir Mülâkat Kurulunca seçilecek hâkimler tarafından gerçekleştirilemeyeceğini öne sürmüştü. Bu noktada, mülâkat sonucu yapılacak seçim bakımından takdir hakkı idarede olacağı için yargısal denetimin yalnızca sınav kurulunun oluşumu, sınavın yöntemi, maddi hata gibi konularla sınırlı biçimde yapılabileceği belirtilmiştir. Yukarıda anılan gerekçelerle Kurul, iptali istenen hükümlerin Anayasa'nın 2., 10., 138. ve 140. maddelerine aykırı olduğunu öne sürmüştü.

Anayasa Mahkemesi ise somut olaydaki incelemesinde Anayasa'nın Hâkimlik ve Savcılık Teminatı'na ilişkin 139. maddesini ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na (HSYK) ilişkin 159. maddesini de değerlendirdi. Buna bağlı olarak Mahkeme, Anayasa'nın 159. maddesinin HSYK'nın mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerine göre kurulması ve görev yapması esasını benimsediğini vurguladı ve anılan maddenin üçüncü fıkrasında Mülâkat Kurulunun bu ilkeler doğrultusunda yerine getireceği görevler arasında "adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme ile birlikte atama ve nakletme gibi diğer özlük hakları konusunda karar verme" yetkileri olduğuna işaret etti. Bu bağlamda öncelikle 2802 Sayılı Kanun'un 7. maddesinde, adaylık dönemini geçirip 8. maddesindeki koşullara uygun olarak ehliyet kazanmış olmadıkça hiç kimsenin hâkimlik ve savcılığa atanamayacağı vurgulandı. Dolayısıyla hâkim ve savcı olabilmek için öncelikle itiraz konusu kuralı içeren 8. maddenin (1) bendinde yer alan "yazılı yarışma sınavı ile mülâkatta başarı göstermek" koşulunun gerçekleşmesi gerektiği Mahkemece ifade edildi. Bu doğrultuda, 2802 Sayılı Kanun'un 7. maddesine göre hâkim ve savcı adaylarının, Devlet Memurları Kanunu'ndaki Genel İdare Hizmetleri Sınıfında bulunduğunu, hâkimlik ve savcılığın sınıf ve derecelerine dahil olmadıklarını ve haklarında, Devlet Memurları Kanunu'nun bu Kanun'a aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağını vurguladı ve ayrıca adaylık süresi zarfında, adaylardan stajını tamamlayan ve mani hali görülmemeyenlerin mesleğe kabullerine, Anayasa'nın 159. maddesine koşut olarak, HSYK tarafından karar verileceğini de belirtildi. Bu noktada mesleğe kabulün, HSYK'nın görevine girdiği ifade edilmiştir. Bütün bu gerekçelere koşut olarak Anayasa Mahkemesi, "mahkemelerin bağımsızlığı", "hâkimlik ve savcılık teminatı" ve "hâkimlik ve savcılık mesleği"ne ilişkin ilkelerin, hâkimlik ve savcılık mesleğine kabul edilen ve fiilen bu görevi yapan hâkim ve savcılar için söz konusu olduğunu vurguladı ve mesleğe kabul öncesindeki süreçte aday statüsünde olan kişilerin hâkim ve savcı statüsünde sayılmaları mümkün olmadığı için hâkimlik ve savcılık teminatının kapsamını dışında olduklarını ifade etti. Mülâkatın sübjektif niteliğine ilişkin iddia karşısında da Mahkeme belirli niteliklerin yalnızca karşılıklı görüşme sonucu kavranabileceği üzerinde durdu. Bu nedenle, "yazılı yarışma sınavında başarı gösteren aday adayları arasında en uygun koşulları taşıyanları seçme olanağı veren mülâkatın hâkim ve savcı adaylığına atanabilmek için gerekli görülmesinin yasa koyucunun takdir hakkı içinde" olduğuna hükmedildi ve mülâkatta başarı göstermenin mesleğe kabul aşaması öncesinde adaylık için bir koşul olarak aranmasının Anayasa'ya aykırılığından söz edilemeyeceği belirtildi.

Son olarak, itiraz konusu kurallar Anayasa'nın 2., 138., 139., 140. ve 159. maddelerine aykırı olmadığından bahisle Mahkeme iptal istemini reddetti. Mahkeme ayrıca itiraz konusu kuralları Anayasa'nın 10. maddesiyle ilgili görmedi.

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ

Kısa kısa...

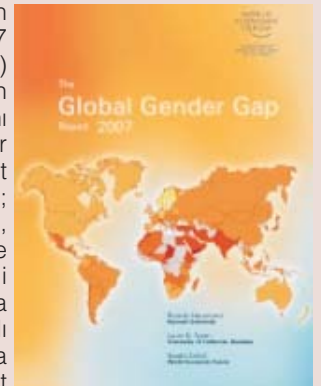
* 10 Aralık 1948 tarihinde, BM Genel Kurulu tarafından tavsiye niteliğinde bir bildiri olarak yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) bu yıl 60. yılını kutluyor. Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) Türkiye Şubesi İHEB'nin yaş günü nedeniyle, tüm Türkiye'yi kapsayan ve bir yıla yayılacak "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 60. Yıl Projesi"ni başlattı. UAÖ Türkiye Şubesi insan haklarına dair bilincin yükseltilmesini hedefleyen ve kampanyaya dönüşecek bu projeyi ve proje kapsamında yürütülecek etkinlikleri 10 Aralık 2007'de İstanbul'da düzenlenen bir toplantıyla duyurdu. Toplantıya, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Zafer Üskül, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dekani ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü "Prof. Dr. Turgut Tarhanlı" ve UAÖ Türkiye Şubesi Başkanı Dr. Levent Korut konuşmacı olarak katıldılar. Proje hakkında detaylı bilgiye erişmek için: <http://www.60.org.tr/>

* İdam cezalarına moratoryum uygulanması konusundaki bir karar tasarısı BM Genel Kurulu'na bağlı komisyondan geçti. Karar uzun vadede, idam cezasının tamamen kaldırılmasını amaçlıyor, ancak bağlayıcı niteliğe sahip olmayacak. Kararın Genel Kurul'da oylamaya sunulması bekleniyor. Geçmişte BM'de idam cezasını kaldırmaya yönelik iki karar çıkarma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Haber: <http://www.un.org/apps/news/> Moratoryum için bakınız: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/c.3/62/l.29>

* Dünya Ekonomik Forumu tarafından "Global Gender Gap Report 2007" (2007 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu) yayımlandı. Cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik, yasal ve toplumsal boyutlarını da dikkate alan rapor kadınlar ve erkekler arasında yaşanan eşitsizliği dört kategoriye bakarak inceliyor. Bunlar; ekonomik hayata katılım ve fırsat eşitliği, eğitime erişim, siyasi yetki, ve sağlık ve yaşam süresi. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksine göre Avrupa ülkeleri arasında en alt sırada yer alan Türkiye dört farklı kategoride de ortalamaların altında kalıyor. Ekonomik hayata katılım ve fırsat eşitliği endeksine göre 118. sıra, eğitime erişim endeksine göre 110. sıra, siyasi yetki endeksine göre 108. sıra ve sağlık ve yaşam süresi endeksine göre 87. sıra. Rapora ulaşmak için: <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2007.pdf>

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ

* Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiseri Yeterli Barınma Hakkı Özel Raportörü Miloon Kothari 24 Ekim 2007 tarihinde ortak bir açıklama yaptılar. Açıklamada Romanların barınma hakkının Avrupa'nın bir çok yerinde ihlal edildiği, her iki kuruma da, aralarında Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık'ın da olduğu önemli sayıda Avrupa ülkesinden giderek artan sayıda şikayet ulaştığı belirtiliyor. Bu başvuruların büyük kısmı Roman toplulukların ve ailelerinin zorla tahliye edilmesi hakkında ve özellikle yeterli barınma ve özel hayata saygı hakkı ile usuli güvenceler ve hukuki çare gibi insan hakları standartlarının bir ihlali niteliğinde. Açıklamada Romanlara yönelik nefret içerikli açıklamaların ve bunun sonucunda zorla tahliyelerin arttığı, kentsel yenileme çalışmaları nedeniyle Romanların şehir merkezinden dışlandığı ve bunun bir kamu politikası haline geldiği gibi noktalar üzerinde duruluyor. Açıklamada ayrıca alınması gereken önlemler dile getiriliyor. Açıklama metni için: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1199995> veya <http://www.ohchr.org>

* Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof.Dr.Yeşim Arat ve Sabancı Üniversitesi'nden Yrd.Doç Ayşe Gül Altınay, TÜBİTAK desteğiyle yürüttükleri "Toplumsal Şiddete Dayalı Şiddet: Sorun Tespiti ve Mücadele Yöntemlerinin Analizi" başlıklı araştırmanın sonuçlarını, 7 Kasım 2007'de İstanbul'da düzenlenen bir basın toplantısında kamuoyuyla paylaştılar. 2006-2007 yılları arasında yürütülen ve 18 ay süren bu çalışma ile Türkiye'de kadına yönelik şiddetin nasıl tanımlandığı, nasıl algılandığı ve gerek sivil toplum gerekse devlet düzeyinde ne tür mücadele yöntemleri geliştirildiği incelendi. Araştırmanın en önemli bulgularından biri her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğü, bir diğeri de her on kadından dokuzunun dayacağı haklı görmediği olmuştur. Araştırma hakkında daha ayrıntılı bilgiye ve araştırma sonuçlarına ulaşmak için: <http://www.pols.boun.edu.tr/uploads%5Cfiles%5C218.pdf>

* Türkiye'de sivil toplum örgüt temsilcileri, gazeteciler ve hükümet üyeleriyle görüşen Avrupa Parlamentosu (AP) İnsan Hakları Alt Komisyonu üyeleri, bir basın toplantısıyla Ceza Kanunu'nun 301. maddesi ve işkence vakalarındaki artıştan endişe ettiklerini açıkladılar. Bir hafta boyunca gazeteci, hukukçu, aktivist ve hükümet üyeleriyle görüşen AP Komisyonu üyeleri, "BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek Seçmeli Protokol onaylanmalı" dediler. Komisyon üyeleri 5 Aralık 2007 tarihinde düzenlenen basın toplantısında Türkiye'de toplumsal ortamda bir gerileme ve şiddet ortamının tırmandığına dair işaretler aldıklarını ifade ettiler. Haber: www.bianet.org

* Avrupa Konseyi'nin yürüttüğü "Kadına Karşı Aile İçi Şiddeti Durdur" kampanyası kapsamında orta dönem değerlendirme toplantısında gerçekleştirilen tartışmalar sonucunda, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (PACE) üye ülke parlamentolarına kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik eylemlerin güçlendirilmesini, bu konuda yasaların kabul edilmesini ya da kabul edilmiş olan yasaların uygulamalarının kontrol edilmesini, kampanyanın bilgilendirme materyallerinin dağıtılmasını ve kadına karşı şiddetle mücadele etmeleri için erkek parlamenterlerden bir grup oluşturmaları çağrısında bulundu. Üye ülke parlamentoları aynı zamanda, Nisan 2008 itibarıyla, Avrupa Konseyi'nin Kadın ve Erkek için Eşit Fırsatlar Komitesi tarafından belirlenen temel önlemler esas alınarak, kampanyanın parlamenter boyutunu değerlendirmek için hazırlık yapmaya davet edildi. Avrupa Konseyi'nin Kadın ve Erkek için Eşit Fırsatlar Komitesi tarafından belirlenen temel önlemler evlilik içinde tecavüz dahil olmak üzere kadına karşı ev içi şiddetin cezai bir suç sayılmasını, eş ya da partner şiddetinin kaldırılması için tedbirler alınmasını, mahkemelere etkili bir şekilde erişimin garantilenmesini ya da kanunların uygulanması için yeterli bütçe kaynaklarının tahsis edilmesini içeriyor. PACE bu amaçla 5 Ekim 2007'de 1817 No'lu

Tavsiyeyi ve 1582 No'lu Kararı kabul etti. Tavsiye ve karar metinleri için bakınız: <http://assembly.coe.int>. Konseyin "Kadına Karşı Aile İçi Şiddeti Durdur" kampanyası hakkında bilgi edinmek için: http://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/default_EN.asp

* AB Temel Haklar Ajansı-FRA tarafından düzenlenen "Documenting Discrimination: The Significance of Data Collection" (Ayrımcılığı Belgelemek: Veri Toplamının Önemi) isimli toplantı 5-6 Kasım 2007 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Etkinliğe, Türkiye'de ayrımcılık ve özellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele alanında çalışan kamu kurumları yetkilileri, sendika ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve AB uzmanları katılım gösterdi. Etkinliğin amacı, Hırvatistan ve Türkiye'deki kamu ve sivil toplum sektörlerinin veri toplama ve içeriden izleme kapasitelerini iyileştirmelerine yardımcı olmaktı. Seminer kapsamında yapılan atölye çalışmalarında istihdam, barınma, eğitim, ırkçı suçlar ve şiddet ve veri toplama yöntemleri üzerinde ayrıntılı olarak görüşmeler yapıldı. FRA ve düzenlenen seminer hakkında bilgi edinmek için: <http://fra.europa.eu/>

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Zafer Üskül, AB Temel Haklar Ajansı tarafından düzenlenen seminerin açılış konuşmasını yaptı.

* Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg, Türkiye'de insan hakları standartlarının uygulanması konusunda resmi makamlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmek üzere 22 Ekim 2007 tarihinde iki günlük bir ziyaret için Türkiye'ye geldi. Bu ziyaret Hammarberg'in 3 Ekim tarihinde Strasbourg'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'le gerçekleştirdiği görüşmeyi takiben gerçekleşti. Hammarberg tarafından yapılan ziyaretlerde ifade özgürlüğü, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, Güneydoğu Anadolu ve dini azınlıkların durumu üzerine konuşuldu.

* Avrupa Konseyi Yargı Mensuplarına Yönelik Avrupa İnsan Hakları Eğitimi Programı (HELP Programı) kapsamında, 47 üye ülkenin yargıç ve savcılarına yönelik eğitimlere insan haklarının da dahil edilmesini desteklemek üzere bir web sitesi hizmete sunuldu. Program, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yer alan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla yorumlanan standartların tüm üye ülkelerde hâkimlerin ve savcıların mesleki eğitim müfredatlarının bir parçası haline gelmesi ve temel bilgiler arasında yer almasının güvence altına alınmasını amaçlıyor. Sitede üye ülkelerdeki eğitimcilerin kullanabilecekleri AİHS ile ilgili standart müfredat, eğitim metodolojisi ile ilgili el kitabı ve AİHS eğitim materyalinden oluşan bir koleksiyon yer alıyor. Web sitesine ulaşmak için: <http://www.coe.int/help>

* Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'in 1. maddesi ile 30 Mart 2004 tarihli ve 25418 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliğinin 7. maddesinin 5. fıkrası yürürlükten kaldırıldı. Değişiklik yapan Yönetmelikle yürürlükten kaldırılan fıkra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi için, bu mahkemenin kendi adli yardım kuralları uygulanacağı ve yönetmelik uyarınca ödeme yapılamayacağı yönündeydi. Söz konusu fıkranın kaldırılmasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yapmak isteyen kişilerin de barolarca adli yardım hizmetinden yararlandırılmasının yolu açılmış oldu. <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/10/20071020-3.htm>

İnsan hakları takvimi

8 Ocak Dünya Okur Yazarlık Günü
21 Şubat Uluslararası Anadil Günü (UNESCO)
1 Mart Uluslararası Ölüm Cezasının Kaldırılması Günü
8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü
21 Mart Uluslararası Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesi Günü
22 Mart Dünya Su Günü

Bilimsel toplantılar ve konferanslar

17-19 Nisan 2008'de, Verona'da bulunan *Palazzo della Gran Guardi'de European Forum for Restorative Justice* (Avrupa Onarıcı Adalet Forumu) ve *Istituto Don Calabria tarafından, "Building Restorative Justice in Europe"* (Avrupa'da Onarıcı Adaleti İnşa Etme) adlı konferans gerçekleştirilecektir. Konferansta, Güney Avrupa'da onarıcı adaletin yerine getirilmesinde ve güçlendirilmesinde yaşanan zorluklar ve bunların çözüm yolları tartışılacaktır. Konferansa katılım açıktır. Düzenlenecek çalıştaylarda sunum yapmak isteyenler, konferansın web sitesindeki formu doldurup en geç 1 Mart 2008'e kadar başvuru yapabilirler. Konferansla ilgili bilgiler için, <http://www.euforumj.org/Activities/conferences.htm#Rome> sayfasına bakınız.

Legal Services Research Center (Hukuki Hizmetler Araştırma Merkezi) tarafından düzenlenen *"Reaching Further: New Approaches to the Delivery of Legal Services"* (Daha da İleriye Uzanmak: Hukuki hizmetlerin sunumunda yeni yaklaşımlar) isimli konferans 18-20 Haziran 2008'de Greenwich Londra'da gerçekleştirilecektir. Konferansın odak noktası hukuki hizmetlerin kullanıcıları veya bu hizmetlerin potansiyel kullanıcıları olacaktır. Konferans özellikle adalet erişim ve sosyal politika ve sosyal bilimler alanındaki politika belirleyiciler ve araştırmacılar arasında fikir değişimi için bir platform işlevi görmektedir. Konferansa ve katılıma ilişkin bilgiler için <http://www.lsrc.org.uk/> sayfasına bakınız.

The Law and Society Association (Hukuk ve Toplum Derneği), yıllık konferansı 2008'de Montreal'de (Kanada) 29 Mayıs-1 Haziran 2008 tarihlerinde düzenlenecektir. Bu yılki toplantının konusu da *Les Territoires du Droit: Placing Law* (Hukuku Yerleştirmek) olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede bu yılki toplantı, katılımcıları özellikle, hukukun farklı düzlemlerde karşımıza çıktığı düşüncesinden yola çıkarak, hukukun kişileri mekan içinde, zaman içinde ya da ilişkiler içinde yerleştirme, yerini değiştirme ve yerinden etme gücüne sahip olması üzerinde düşünmeye davet ediyor. Toplantı katılımı herkese açıktır. Bilgi için http://www.lawsandsociety.org/ann_mtg/am08/call.htm sayfasına bakınız.

Sempozyumlar

Deniz Feneri Yoksulluk Araştırmaları Merkezi (DEYAM), 1-3 Şubat 2008 tarihlerinde İstanbul'da "Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu" düzenlemektedir. Toplantıda

ele alınacak konuların arasında sosyal bir olgu olarak yoksulluk, kamu politikalarında yoksulluk, yoksulluk ve uluslararası kuruluşlar, doğal kaynaklar ve sürdürülebilirlik, yoksullukla mücadele stratejileri yer almaktadır. Sunum için başvuruların kabulü Eylül 2007 sonlanmıştır ve 5 Ocak 2008'de tebliğlerin değerlendirme sonuçları ilan edilecektir. Sempozyumla ilgili bilgiler Sempozyum Sekreteryasından elde edilebilir. <http://www.yoksulluk.org/> (ilgili kişiler Ümit Aydoğmuş uaydogmus@denizfeneri.org.tr ve Zeynep Güneş zgunes@denizfeneri.org.tr).

Film festivalleri

İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenlenen Uluslararası İstanbul Film Festivali'nin 27'ncisi bu sene 5-20 Nisan tarihlerinde gerçekleştirilecektir. Festival çerçevesindeki "İnsan Hakları ve Sinema" yarışması bu sene de düzenlenecektir. Bu bölümde yer alan filmler *The Film Award of the Council of Europe - FACE* (Avrupa Konseyi Film Ödülü) için yarışacaklardır. FACE Ödülü, Avrupa Konseyi'nin temel değerleri ile kişisel ve siyasal özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri ışığında insan haklarına saygıyı öne çıkaran eserleri onurlandırmayı amaçlamaktadır. Yarışmaya katılmak için son başvuru tarihi 31 Ocak 2008'dir. Başvuruya ilişkin bilgiye İKSV'nin web sitesinden erişilebilir. <http://www.iksv.org/film/film.asp?cid=310>

Türkiye'nin ilk kadın filmleri festivali olan Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali, Avrupa Kadın Filmleri Festivalleri Ağı'nın da etkin bir üyesidir, ve 2008'de 8-15 Mayıs'ta Ankara'da 11'ci kez gerçekleştirilecektir. Türkiye'den ve dünyadan kadın yönetmenlerin uzun, kısa, belgesel ve animasyon filmlerinin belirli başlıklarda izleyiciye sunulduğu ve bu çerçevede panel, söyleşi ve sergilerin düzenlendiği uluslararası organizasyon, sinema sanatının çarpıcı dilinden yararlanarak toplumsal cinsiyet ve kadın sorunlarına ilişkin tartışmaları yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Filmleriyle festivale katılmak isteyenlerin, ön eleme materyallerini festival komitesine: kısa filmler ve belgeseller için 1 Mart 2008'e kadar, uzun filmler için 10 Mart 2008'e kadar ulaştırmaları gerekmektedir. Festivale ilişkin bilgiler (festival kuralları ve başvuru formları da dahil olmak üzere) Festivalin web sitesinde mevcuttur <http://festival.ucansupurge.org/>

Birleşmiş Milletler Toplantıları

United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking- UN.GIFT (İnsan Ticaretiyle Mücadele Birleşmiş Milletler İnisiyatifi) 13-15 Şubat 2008 tarihlerinde Viyana'da İnsan Ticaretiyle Mücadele Forumu düzenleyecektir. Forum'da üç temel konu tartışılacaktır: İnsan ticaretinin nedenleri, insan ticaretinin insani ve toplumsal yansımaları ve problem çözümlerine yeni ve yaratıcı yaklaşımlar. Forum, devlet yetkililerinin, BM kurumlarının, bölgesel ve uluslararası kurumların ve STK'ların temsilcileri ile akademisyenlerin katılımına açıktır. Katılımı kolaylaştırmak için, sınırlı maddi destek de sağlanacaktır. Kayıt ve maddi desteğe ilişkin bilgiye <http://www.ungift.org/> sayfasından erişilebilir.

Eğitim Programları

İnsan Haklarının Uluslararası Korunması Programı

Abo Academi Institute for Human Rights (Abo Akademisi Üniversitesi İnsan Hakları Enstitüsü), 18-29 Ağustos 2008 tarihleri arasında insan haklarının uluslararası korunmasına ilişkin ileri seviyede bir program yürütecektir. Son başvuru tarihi 15 Nisan 2008 olan programa ilişkin ayrıntılı bilgiye <http://web.abo.fi/institut/imr/> adresinden ulaşılabilir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların İzlenmesi Eğitim Programı

Graduate Institute of Development Studies - IUED (Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü) ve *Human Rights Information and Documentation Systems International - HURIDOCs* (Uluslararası İnsan Hakları Bilgi ve Belge Sistemleri) 5-9 Mayıs 2008 tarihlerinde Cenevre'de ekonomik, sosyal ve kültürel hakların izlenmesine ilişkin bir eğitim programı yürütecektir. Program, bu konuda izleme yapan veya yapmak isteyen sivil toplum örgütlerine açık olduğu gibi, kamu görevlilerine ve uluslararası örgütlerde görev yapanlara da açıktır. Programa ilişkin ayrıntılı bilgiye <http://www.huridocs.org/training/escr> adresinden ulaşılabilir. Başvuruların en geç 1 Şubat 2008'de escr@huridocs.org e-posta adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Zorunlu Göç ve Mülteci Çalışmaları Programı

Kahire'deki Amerikan Üniversitesi bünyesindeki *Forced Migration and Refugee Studies* (Zorunlu Göç ve Mülteci Çalışmaları Programı), 23-28 Haziran 2008 tarihlerinde, Uluslararası Mülteciler ve İnsan Hakları Hukuku başlıklı bir program yürütecektir. Kahire'de gerçekleştirilecek olan programa ilişkin ayrıntılı bilgiye <http://www.aucegypt.edu/researchatAUC/rc/fmrs/Pages/default.aspx> adresinden ulaşılabilir. Programa ilişkin son başvuru tarihi 30 Mart 2008'dir.

Hukuk, İnsan Hakları ve Etik Öğretimi

Budapeşte'de bulunan *Central European University - CEU* (Orta Avrupa Üniversitesi), 7-11 Temmuz 2008 tarihlerinde "Hukuk, İnsan Hakları ve Etik Öğretimi" konulu bir eğitim düzenleyecektir. Özellikle hukuk ve insan hakları konusunda bir kaç sene eğitim veren asistanların, öğretim görevlilerinin ve yardımcı doçentlerin bu eğitime katılımı teşvik edilmektedir. Son başvuru tarihi, burs talebi için 14 Şubat 2008, burssuz başvuru içinse 30 Nisan 2008'dir. Eğitimin içeriği konusunda bilgi edinmek için, <http://www.sun.ceu.hu/teaching-law> sayfasına bakınız.

Tayland'da bulunan Mahidol Üniversitesine bağlı Office of Human Rights Studies and Social Development (İnsan Hakları Çalışmaları ve Sosyal Kalkınma Ofisi) Haziran 2008'de başlayacak olan İnsan Hakları ve Barış Çalışmaları Doktora Programı için öğrenci başvurularını 31 Ocak 2008'e kadar alacaktır. Başvuru formlarına <http://www.humanrights-mu.org> sayfasından erişmek mümkündür.

TUTUNAMAYANLAR
VE HUKUK

ŞEBNEM GÖKÇEOĞLU BALCI

Şebnem Gökçeoğlu Balcı, *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, 165 s.
ISBN: 978-975-298-292-5

Tutunamayanlar ve Hukuk, yoksulluğun yeni görünümünü karşısında bir çözüm olarak önerilen 'güvenceli asgari gelir' kurumunu ayrıntılı biçimde incelemekte ve bu kurumun benimsenmesinin, yoksulluk ve sosyal dışlanmayla etkili şekilde mücadele edilebilmesi için zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Güvenceli asgari gelir kurumunu inceleyen diğer yayınlardan farklı olarak Tutunamayanlar ve Hukuk, konuya ideolojik veya iktisadi yönden değil, hukuki yönden yaklaşmaktadır. Kitap,

Refah Devletinin Kurucu Unsurları, Refah Devletinin Felsefi Krizi ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Korunma Hakkı başlığını taşıyan üç bölümden oluşmaktadır. Yazar son bölümde, Türkiye'de yoksullukla mücadele amacına yönelik mevzuatı, güvenceli asgari gelir hakkı perspektifinden değerlendirmektedir. Tutunamayanlar ve Hukuk, sosyal güvenlik sistemine ilişkin mevzuatın köklü bir değişikliğe uğradığı günümüzde, sosyal güvenlik sisteminin varlık nedenini hatırlatması ve mevzuattaki değişiklikleri doğru şekilde yorumlamamıza yardımcı olması nedeniyle son derece önemli bir kitap.

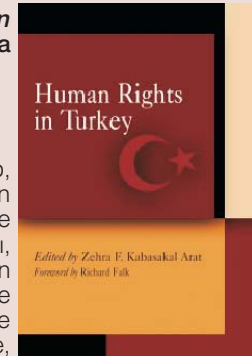
Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (derleyenler), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, 262 sayfa.
ISBN-13: 978-975-05-0516-4

Sosyal güvenlik sisteminin bir unsuru olarak 'güvenceli asgari gelir' kurumunu inceleyen bir diğer kitap, Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder tarafından hazırlanan derlemedeki makaleler, güvenceli asgari gelir kurumunu (kitapta temel gelir ve vatandaşlık geliri olarak ifade edilmektedir) ahlaki temelleri ve pragmatik yanlarıyla ele almakta ve farklı ülkelerdeki deneyimler üzerinden konuya ilişkin tartışmalı noktaları ortaya koymakta. Guy Standing 'Temel Gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi' ve Ahmet İnsel 'İktisat Aklına Sokulan Siyasal Çomak: Vatandaşlık Geliri' başlıklı yazılarında, gelir desteği politikalarının karşı karşıya kaldıkları ideolojik direniş noktalarını tartışıyor. Erik Olin Wright ise, 'Temel Gelir, Paydaş Geliri Transferleri ve Sınıf Analizi' başlıklı yazısıyla, kitaba konu olan uygulamaların, kapitalist sınıf ilişkileri içindeki güç dengelerini değiştirebileceğini savunuyor. Bea Cantillon, Ivo Marx ve Karel Van den Bosch'un birlikte kaleme aldıkları 'Eşitlikçilik Bilmecesi: İstihdam, Ücret Eşitsizliği, Sosyal Harcamalar ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiler' başlığını taşıyan yazı, yazarların düşük ücretlerle istihdam ve istihdamla yüksek yoksulluk oranı arasında aynı yönde bir ilişki bulunmadığı yönündeki gözlemlerini ortaya koyuyor. 'Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği' başlıklı yazıda Ayşe Buğra ve N. Tolga Sınmazdemir, gelir desteği uygulamalarının kamu kaynakları üzerinde karşılanamaz bir yük oluşturacağı peşin hükümünü çürütüyor ve bunun karşılanamaz bir maliyet olmadığını ortaya koyuyor. Kitaptaki diğer yazılarda Daniel Raventós, David Renassi-Enzo Mingione, Dirk Haarman, Maria Ozanira da Silva e Silva ve Myron J. Frankman sırasıyla İspanya, İtalya, Güney Afrika, Brezilya ve Kanada deneyimleri temelinde gelir desteği politikalarının nasıl geliştiklerini ve yoksullukla mücadelede nasıl bir etki yaptıklarını ortaya koyuyorlar.

Zehra F. Kabasakal Arat (derleyen), *Human Rights in Turkey*, University of Pennsylvania Press, 2007, xviii+349 s.
ISBN-13: 978-08122-4000-9, ISBN-10: 0-8122-4000-6

Önsözü Richard Falk tarafından yazılan kitap, Türkiye'nin insan hakları sorunlarına ilişkin kapsamlı ve güncel bir değerlendirme niteliğinde. Özgürlükler ve Ayrımcılık Yasağı, Sosyal ve Ekonomik Haklar, Yerinden Edilmişlerin Hakları, Kadın Hakları, Eğitime Yönelik Çabalar ve Uluslararası İlişkiler ve Etkileşim başlıkları altında toplanan 18 makale, bir yandan insan hakları alanında katedilen mesafeyi göstermekte, öte yandan süregiden sorunlara dikkat çekerek,

bunların aşılması önündeki engellere işaret etmekte. Kitapta yer alan makaleler şu başlıkları taşıyor: Zehra F. Kabasakal Arat - Çakışan ve Kesişen Yollar: Türkiye'nin İnsan Hakları ile Tanışması; Dilruba Çatalbaş - Basın ve Yayın Özgürlüğü; Baskın Oran - Türkiye'de Azınlık Kavramı ve Azınlık Hakları; Lozan Barış Andlaşması ve Güncel Sorunlar; Prodromos Yannas - Rum Ortodoksların İnsan Hakları Durumu; Mary Lou O'Neil - Dile İlişkin İnsan Hakları ve Kürtlerin Hakları; Özlem Denli - Din Özgürlüğü: Laik Politikalar ve İslamcı Karşı Çıktışlar; Edward Weisband ve Sera Öner - O Kadar Yakın, Bir O Kadar da Uzak: Örgütlenme Özgürlüğü ve İşçi Hakları; Fatma Gök ve Deniz Ilgaz - Eğitim Hakkı; N. Burcu Taşatar Parlak - Çevrenin Korunması ve Haklar; Alpaslan Özerdem ve Tim Jacoby - Çatışma-kaynaklı Ülke İçinde Yerinden Edilme; Kemal Kirişi - Türkiye'nin Mülteci Politikası ve İnsan Hakları; Yıldız Ecevit - Kadın Hakları, Kadın Örgütleri ve Devlet; Yasemin Çelik Levin - CEDAW'ın Kadın Hakları Üzerindeki Etkisi; Başak Çalı - İnsan Hakları Söylemi ve Ulusal İnsan Hakları STK'ları; Kenan Çayır - İnsan Hakları Eğitiminde Gerilim ve İkilemler; Füsün Türkmen - Türkiye'nin Küresel ve Bölgesel İnsan Hakları Rejimlerine Katılması; Thomas W. Smith - Normların Kaldıraç Etkisi: AİHS ve Türkiye'deki İnsan Hakları Reformları ve Zehra F. Kabasakal Arat - Sonuç: Türkiye'nin Geleceği ve Gelişmelerin Kapsamlı Etkisi.

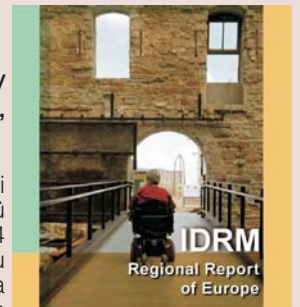
Tanıl Bora (derleyen), *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, 263 s.
ISBN-13: 978-975-05-0544-7

Giriş yazısında Kerem Altıparmak tarafından da belirtildiği üzere, ifade özgürlüğü sorunu bıkınlık verecek kadar çok tartışılmış bir konu olmakla birlikte, güncelliğini de hiçbir zaman kaybetmemektedir. Aksine, ifade özgürlüğü 2007 yılına damgasını vuran tartışmaların başında gelmektedir. Tartışmalar genel olarak Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi çevresinde yoğunlaşmışsa da, resmi ideolojinin akademik çevrelere hakim olması talepleri, hatta Türkiye içinde ve dışında her kişi ve kurumun resmi ideoloji aksine görüş bildirmemesi beklentileri ve kutsal değerlerin ifade özgürlüğünün önüne geçmesi istekleri de tartışmalarda kendilerine geniş yer bulmuşlardır. İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye, daha önceki yıllarda başlamış ve 2007 yılında yoğunlaşarak devam etmiş bu tartışmalara ilişkin 16 makaleden oluşmaktadır: Kerem Altıparmak - Bitmeyen Sorun: İfade Özgürlüğü; Mustafa Erdoğan - İfade Özgürlüğü ve Sınırları; Sophie Redmond - İfade Özgürlüğü Hakkını Düzenleyen Uluslararası Standartlar Düzeni; Arnaud Amouroux - AGİT Özgür Medya Yüklenimleri ve Türkiye'de İfade Önündeki Engeller; Osman Can - Hukuk-Özgürlük-301; Kerem Altıparmak - Kutsal Değerler Üzerine Tezler v. İfade Özgürlüğü: Toplu Bir Cevap; Türkân Yalçın Sancar - Yine Düşünce Özgürlüğü, Yine 301. Madde; Christoffer Badse - Avrupa Bağlamında Zorunluluk Testi: Danimarka Olayı; Laurent Pech - Soykırımı İnkâr Yasaları: Tarihi Suç Konusu Yapmaya Yönelik Yanlış Bir Girişim; Ayhan Bilgen - Güvenlik-Özgürlük: Yanlış Bir Denklem; Zühtü Arslan - İstisnanın Normalleş(tiril)mesi, Terör ve İfade Özgürlüğü: Türkiye Tecrübesi Üzerine Notlar; Fikret İlkiz - İfade Özgürlüğü ve Yeni Basın Yasası; Levent Korkut - Basın Özgürlüğü; Gökçen Alpkaya - Akademik Özgürlükler; Fikret Başkaya - Resmi İdeoloji ve Akademik Özgürlükler; Şanar Yurdatapan - Biz Suç İşledik, Lütfen Hakkımızda Dava Açın!

Center for International Rehabilitation, *International Disability Rights Monitor (IDRM) 2007: IDRM Regional Report of Europe*, International Disability Network/ Center for Rehabilitation, Chicago, 2007, xxv+632 s.

Engellilerin insan haklarının izlenmesi amacıyla faaliyet gösteren IDRM, üçüncü bölgesel raporunu yayımladı. IDRM'in 2004 yılında yayımlanan ilk bölgesel raporu Amerika kıtasındaki 24 ülkeyi, 2005 yılında yayımlanan ikinci bölgesel raporu ise Asya'daki altı ülkeyi kapsamaktadır. 2007 yılı Ağustos ayında yayımlanan üçüncü rapor ise, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 14 Avrupa ülkesinde engellilerin insan haklarından yararlanma bakımından durumun ne olduğunu ortaya koymaktadır. Raporun Türkiye'ye ilişkin kısmı İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden Dr. İdil Işıl Gül tarafından hazırlanmıştır. Rapor, yasal düzenlemeler, eğitim ve istihdam, erişilebilirlik, sağlık hizmetleri ve iletişim gibi konularda, Türkiye dahil 14 Avrupa ülkesinin karşılaştırılması imkanını sunmaktadır. Kitaba <http://idrmnet.org/> adresinden de ulaşılabilir.

İdil Elveriş, Galma Jahic ve Seda Kalem (derleyenler), *Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemeleri'nde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi (Alone in the Courtroom: Accessibility and Impact of the Criminal Legal Aid Before Istanbul Courts), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 6, İstanbul, 2007, 281 s. ISBN: 978-605-399-007-9 Türkçe ve İngilizce*

Gözüne alınan, tutuklanan ve genel olarak yargılanan sanıklara yönelik olarak verilen avukatlık hizmeti son dönemde sık sık Türkiye gündeminde yer almıştır: önce yeni Türk Ceza Kanunu değişiklikleri çerçevesinde sonra da bu hizmeti sunan avukatlara ödenmeyen ücretlerle. Bu kitap ise odağın, olması gereken yere, hizmetin alıcılarına çevrildiğinde çıkan görüntüyü ortaya koymaktadır. İstanbul Ceza Mahkemelerinde tam da yeni kanun uygulamaya girdiği sırada yapılan gözlemler, incelenen dosyalar ve hâkim-savcı-avukat mülakatlarından çıkan hizmete ilişkin bulgular, söz konusu çabanın ne denli yerinde olduğunu göstermiştir. Zira araştırmanın temel bulgusu, hizmete erişim oranının beklentilerin de ötesinde düşük olduğudur. Araştırma dünyada yaygın şekilde yapılan, "hukuk ve toplum çalışmaları" açısından Türkiye'de önemli bir ilk örnek teşkil etmektedir. Bu anlamda, kanunların nasıl uygulandığını saha bulguları ışığında gösteren kitap, hukuk politikalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Lema Uyar (derleyen ve çeviren), *Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1981 - 2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 5, İstanbul, 2006, xvi+413 s. ISBN : 975-6176-63-6*

1976'dan beri yürürlükte olan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik en önemli BM belgeleridir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, sözleşmelerin getirdiği raporlama sistemini yürütürken, sözleşmelerde yeralan her bir hakkın kapsam ve içeriğini açıklayan Genel Yorumlar kabul etmektedir. Genel Yorumlar aynı zamanda, İnsan Hakları Komitesi'nin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol hükümlerine uygun şekilde, sözleşmeye aykırılıkla ilgili bireysel başvuruları inceleyip karara bağlarken dayandığı insan hakları standartlarını yansıtmaktadır. Türkiye, her iki Sözleşme'ye ve İhtiyari Protokol'e de taraf olmuştur. Sözleşmelerde yeralan uluslararası insan hakları hukukunun temel kurallarının Türkiye hukuk düzeninde hayata geçirilmesinin hedeflendiği bu dönemde, yol gösterici nitelikte eserlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu anlamda, Lema Uyar'ın yayına hazırladığı ve çevirilerini yaptığı Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları kitabı, Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminin en önemli yapı taşları arasında yer alan her iki Komite'nin hukuki deneyimini Türkiye hukuk literatürüne; bir başvuru kaynağı olarak sunmaktadır.

İdil Elveriş (derleyen), *Türkiye'de Adli Yardım: Karşılaştırmalı İnceleme ve Politikalar (Legal Aid in Turkey: Policy Issues and a Comparative Perspective), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 3, İstanbul, 2005, 288 s. ISBN: 975-6176-03-2 Türkçe ve İngilizce*

Adli yardım hizmeti, modern hukuklarda artık insan hakları alanında değerlendirilmesi gereken bir niteliğe sahiptir. Bu durum, ceza davaları konusunda özellikle önem taşır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği sürecinde, süregelen iyileştirme çalışmaları arasında da yer alan bu konunun, Türkiye hukuk camiasında da, özellikle bu çerçevede yeterince değerlendirilmesinin önemi büyüktür. İşte bu anlayış gözetilerek hazırlanan kitap, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, 16 Nisan 2004 tarihinde düzenlenen uluslararası toplantıda yapılan sunum, tartışma ve tavsiyeleri içeriyor. Ayrıca, bu toplantıya sunulan "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetine İlişkin Genel Değerlendirme Raporu" da, ilk kez bu kitapta yayımlanıyor.

Raija Hanski ve Martin Scheinin (derleyenler), *İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları, Defne Orhun (çeviren), İdil Işıl Gül (editör), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 4, İstanbul, 2005, xiv+642 s. ISBN: 975-6176-20-2*

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, BM'nin insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik en önemli belgeleri olarak kabul edilmekte ve bu belgelere taraf olan devletlerin sözleşmelerde öngörülen yükümlülükleri yerine getirip getirmediği dikkatle izlenmektedir.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin gereği olarak kurulan İnsan Hakları Komitesi, bir yandan sunulması Sözleşme'de öngörülen taraf devlet raporlarını incelerken, diğer yandan da, İhtiyari Protokol'e taraf devletler aleyhine yapılan bireysel başvuruları inceleyip karara bağlamaktadır.

Sözleşmeler Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu anlamda Birleşmiş Milletler insan hakları sistemine ilişkin hukuki araştırma ve incelemelere, başvuru kitaplarına, rehber niteliğinde eserlere de büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Abo Akademi Üniversitesi İnsan Hakları Enstitüsü Müdürü ve İnsan Hakları Komitesi'nin eski üyelerinden olan Prof. Martin Scheinin'in Raija Hanski ile birlikte derlediği bu çalışmada, insan hakları ihlalleri iddialarıyla, birçok devlet aleyhine yapılan bireysel başvurular üzerine İnsan Hakları Komitesi'nin incelediği 50 vaka yer almaktadır.

İdil Işıl Gül (derleyen ve çeviren), *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Adım Adım Rapor Hazırlama Kılavuzu: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulacak Raporların Hazırlanması ve Sunumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 2, İstanbul, 2004, x + 165 s. ISBN: 975-6176-02-4*

Sivil Toplum Kuruluşları İçin Adım Adım Rapor Hazırlama Kılavuzu, son yıllarda gerek dünyada, gerekse ülkemizde işlevleri farklılaşan sivil toplum kuruluşlarının, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne sunacağı gölge raporların hazırlanması için dayanak olması gereken uluslararası belgeleri de vererek, ilgili süreci adım adım açıklıyor.

Kılavuz amaç, kaynak, biçim ve içerik olarak farklılıklar gösteren raporların hazırlık ve sunum sürecinde ortaya çıkacak her soruna yanıt verme amacını gütmemekte, ancak raporların içerikleriyle niteliklerinden bağımsız olarak, rapor yazımı sürecine yol göstermektedir. Kılavuz bu yanıyla sivil toplum kuruluşlarına gölge rapor olarak da adlandırılan sivil toplum raporlarının etkili olmasını sağlayan unsurların ne olduğunu aktarmak, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi için önemli sayılabilecek bilgilerin neler olduğunu ortaya koymak, raporların planlanması ve yazımı konusunda gerekli donanımı sağlamak, hazırlanacak raporların Komite'nin çalışmalarına ve Taraf Devletlerin tutumlarına olumlu etkiye bulunacak nitelikte olması için katkıda bulunmak amacı taşımaktadır.

